

KULTURA

Devetdeset let Zveze društev slepih in slabovidnih

Vsi imamo posebne potrebe

(Ne)dostopnost kulturih dobrin osebam s posebnimi potrebami – Spremembe najprej vpeljali muzeji in galerije – Danes na sporedu Petelinji zajtrk, prilagojen slepim in slabovidnim

Edina tema, ki obstaja, je neznanje je moto, zapisan na spletni strani najstarejše slovenske invalidske organizacije Zveze društev slepih in slabovidnih, ki je v letu drugačnega pogleda, kot je poimenovala letošnje leto, tradicionalno v prvem tednu junija poskrbela, da se oko javnosti vsaj enkrat na leto upre vanje. Čeprav je odprtost družbe vse bolj opazna tudi v odnosu do slepih in slabovidnih, so ti vse prevečkrat še vedno nevidni. Za devetdeseto obletnico delovanja zveze in prizadevanja za izboljšanje kakovosti bivanja njenih članov, pa tudi drugih posameznikov s posebnimi potrebami, so prejšnji teden pripravili osrednjo slovesnost v Unionski dvorani in vrsto drugih kulturnih dogodkov, razstav in okroglih miz. Na to, da sta prav kultura in umetnost tisti dve presežni vrednosti, ki omogočata invalidom celovito rehabilitacijo v družbi, je opozorila tudi osrednja proslava s sloganom **Zazrti v prihodnost.**

V bogatem kulturnem programu so nastopili slepi in slabovidni umetniki (pevec Aleš Hadalin, pianista Zoran Škrinjar in Tomaž Petrač ter klarinetistka Nadja Dražslar), glasbeni program pa so spremljale projekcije slikarskih del

odpravljanje arhitekturnih ovir ter nameščanje tiflografskih oznak ter zvočnih signalnih naprav na semaforje člani društva premoščali tudi kulturne ovire. Po duhovno hrano so hodili v kulturne hrame, kjer so iz slikovitih opisov spoznavali dela

PRIZOR IZ PETELINJEGA ZAJTRKA (IGRALKA PIA ZEMLJČIČ) – Prvič v zgodovini slovenske televizije bo slepim in slabovidnim prilagojeno tudi predvajanje filma. Danes ob 20.05 bodo na prvem programu gledalci lahko spremljali film Petelinji zajtrk, sočasno pa bo zvočni opis mogoče poslušati na radiu Slovenija na frekvenci 918 kHz.

slepim in slabovidnih avtorjev ter fotografij Branka Čeaka. Slepim vedno znova dokazujejo, da zmorejo mnogo več, kot družba od njih pričakuje, je v svojem nagovoru povedal predsednik zveze Tomaž Wraber in dodal, da »za pogled v prihodnost vid ni nujno potreben«.

Optimizem, ki preveča Wraberjevo izjavo, ni samoumeven, posebej če vemo, da je od prvih poskusov, da bi družba opazila in začela upoštevati slepe in slabovidne ter invalidne osebe, do danes, ko se ljubljana ponaša z nazivom občine po meri invalidov, minilo več desetletij. Tomaž Wraber je še kot predsednik društva slepih in slabovidnih intelektualcev skrbel, da so med potrpežljivim čakanjem na

domačih in svetovnih umetnikov – od Pirnata do Picassa in s tipanjem doživljali kiparske mojstrovine in celo *Brižinske spomenike.*

Kultura rešuje problem samote

Konkretne težave, s katerimi se spopadajo invalidi pri vsakodnevnih opravkih, so ponavadi tako frustrirajoče, da se mnogi povsem izolirajo od socialnega in kulturnega življenja. »Večina slepih pri nas oslepi v odrasli dobi, kar precej vpliva na njihov življenjski slog,« je povedal Wraber na nedavni okrogli mizi *Slepim in slabovidnim prijazno mesto*, ki se je v Mestnem muzeju odvijala v okviru festivala

Fabula. Če so zdravi hodili na koncerte in razstave, se zdaj umikajo med štiri stene. Zato urbanistične prilagoditve pomenijo le prvi korak v vključevanju invalidnih v družbo, je poudarila Rajka Bračun Sova, umetnostna zgodovinarica in samostojna pedagoginja v kulturi. »Javne ustanove, ki naj bi bile dostopne vsem in se trudijo za enakopravnost, večkrat celo poglobljajo socialno nepravilnost, kar je svojevrsten paradoks. Zato je vprašanje, ki ostaja, kako narediti kulturo in druga področja skupnega bivanja dostopna na intelektualni, socialni in osebni ravni.« Čeprav je samoizključevanje iz javnega življenja zdesetkalo aktivne udeležence kulturnih dogodkov, število slepih odjemalcev kulture med slepimi ni

jo problematike slepih in slabovidnih in je v ta namen zasnovala tudi posebno knjižno zbirko, v kateri sta doslej izšli knjigi Aksinije Kermauner *Na drugi strani vek* in Andreje Krivic *Čutim, vidim, zmorem.* »Kultura je tisti referenčni okvir, kjer se vsi skupaj vzpostavljamo kot skupnost, kot družba, in ne zgolj kot posamezniki. Ponudi nam možnosti povezovanja, samoizpraševanja, preizpraševanja naših skupnih vrednot, zato je vključevanje različnih socialnih skupin v polje kulture še posebej pomembno,« je poudaril Čander, ki želi slepim prilagoditi tudi literarne poti, spjelane ob letu svetovne prestolnice knjige.

Muzeji prvi podali roko slepim

Med kulturnimi ustanovami so se na potrebe oseb z oviranostmi najprej odzvali muzeji in galerije, pa tudi nekatere javne knjižnice, je povedal Tomaž Wraber. Ljubljanski Mestni muzej se tako s prilagojenimi razstavami, pa tudi filmskimi projekcijami že dalj časa trudi privabiti tudi slepe obiskovalce. Maja je v sodelovanju s Študentsko založbo kot prvi muzej pri nas slepim in slabovidnim prilagodil tudi del stalne razstave. Obiskovalce po arheoloških ostalinah Emone v kleti muzeja vodi avdiovodnik. Kustos Borut Rovšnik je s sodelavci pri pripravi projekta upošteval tudi smernice, zapisane v priložniški *Dostopen muzej*, ki ga je uredila Rajka Bračun Sova. Priložnik, ki je izšel lani, daje muzealcem koristne napotke, kako zagotoviti ustrezne kontraste v postavah muzejskih zbirk, kako postaviti talne oznake in kako z več pripovedovalci popertriti avdiovodnik in ga zasnovati dvonivojsko (poglobljen in bolj splošen opis). »Postavitve zbirk v galerijah in muzejih je treba zasnovati interdisciplinarno, vključiti pedagoge in druge strokovnjake, pa tudi same slepe. Ne smemo pozabiti, da imamo navsezadnje vsi posebne potrebe. Talnih prilagoditev v galeriji so veseli tudi starši z vozički, bolj svetlih prostorov in čitljivih napisov pa smo veseli vsi,« je povedala Rajka Bračun Sova.

Tema in svetloba

Pobudo so prevzeli tudi v Muzeju novejšje zgodovine, kjer so večeraj odprli razstavo *Tema in svetloba*, ki prikazuje zgodovino organiziranja in delovanja društev za slepe in slabovidne na Slovenskem. Na razstavi si je mogoče ogledati tehnične pripomočke slepih, prikazanih je nekaj tipičnih poklicev, ki so jih nekdaj opravljali slepi, na ogled so ščetkarski in pletarski obrtni izdelki ter nekaj glinenih umetniških stvaritev. Obiskovalci pa svet slepih lahko doživijo v temni sobi, v posebnem labirintu z ovirami.

TINA LEŠNIČAR

BRANE ZAVRŠAN, POLONA JUH IN JANJA MAJZELJ V PREDSTAVI PERSONA

OCENA Gledališka uprizoritev

Na lovu zmuzljivega

ANDREJ JAKLIČ

Ingmar Bergman: *Persona*
režija Janez Pipan
produkcija Mini teater
5. 6. 2010

Soočenje igralke Elisabet Vogler, sredi predstave se je namesto igranja odločila za popoln molk, in njej dodeljene ji bolniške sestre/negovalke Alme, po nasvetu zdravnice naj bi poskrbela, da bi igralka ponovno spregovorila, je že od začetka zaznamovano z napetostjo. Če gre najprej za iskanje razpoke v igralkinem molku, odnos kmalu začne preraščati krhke meje profesionalnosti in vedno bolj postaja oseben. Kmalu doseže polje obračunavanja s samim sabo, z lastno identiteto, sočasno pa tudi za medosebni spopad. Drama *Persona* Ingmarja Bergmana je tako v jedru pronicljiva študija žensk(e) narave, ki pa se drži ozkih okvirov psihološkega portretiranja. Os trenja, ki se z razvojem odnosa vedno močneje krepi in od začetnih molovskih prehaja v besneče durovske tone, iztečejo se v namenoma kaotični atmosferski kakofoniji, nosita Polona Juh kot Elizabet in Janja Majzelj v vlogi sestre. Trpkost, ki jo Polona Juh čvrsto zariše skozi celoten fizis, predvsem obrazno mimiko, je močan znak stiske, grozljiva pa je njena transformacija, ki jo ustvari z molkom, ko jo zvoki, besede in problemi, ki jih s tišino »sesa« iz bolniške sestri, počasi, a zanesljivo (o)zdravijo. Jasna postane patologija igralkinega sveta na eni strani, na drugi pa odločenost za klicem, ki ga čuti, iti do

konca. Seveda, tudi (ali predvsem) na račun drugega.

Sestra, kot jo interpretira Janja Majzelj, ubira nasprotno pot. Človečnost, sočutje, toplina kmalu padejo pod težo molka, razpne se brezno prepletenih koordinat nesrečnih spominov, neizpoljenih želja in obsesij, skozi katere se igralka dokazuje v redko viđeni vlogi »klasične« gledališke interpretke, suverene v tako rekoč vseh razpoložljivih legah, dramskih situacijah, stopnjevanjih in niansiranjih. Še posebej zadnje velja tudi za zdravnico, igra jo Jožica Avbelj, ki v bogato razplateni miniatarki uspe doseči predvsem občutek neznanosti in lahkotnosti žrtvovanja in dvoumne želje po iskanju prave rešitve, ki gre seveda na račun tistega, ki v tem svetu praviloma velja manj.

Takšne dramske teže, kot jo nosita obe glavni protagonistki, On (Branko Završan) nima, vzpostavlja pa ključno dilemo: v vlogi režiserja celotno zgodbo postavi pod vprašaj, ali je igralkin in sestrin svet zgolj njun lasten sad, ali je kombinacija različnih prekrivajočih se plasti, izmišljiva moškega, njegova umetniška stvaritev, iz njegovih resničnih fragmentov razvita fikcija ... Odgovor v režiji Janeza Pipana (tudi avtorja priredbe) ostaja namenoma odprt, prav s svojo odprtostjo pa potrjuje: bivanje (enako ustvarjanje) je preplet številnih plasti, nekaterih jasnih, večinoma pa nerazločljivih, če že ne neodkritih. Prepričljivo in tenkočutno.

Kulturaža

Mojzesovo življenje v rožah

Mojmir Sepe - Mojzes je na besedila vodilnih slovenskih pesnikov zložil melodije, ki so postale pomemben del naše zgodovine sodobne popularne glasbe. Te dni čili osemdesetletnik prevzema takšne in drugačne nagrade in priznanja, in gotovo bo dobil še kakšnega.

Vendar mu je eno lepših daril pripravila Vita Mavrič v okviru njene desete festivala šansona *La vie en rose*, ki ga organizira Cafe Teater v sodelovanju z ljubljanskim Cankarjevim domom. Pripravila je la-

Festival šansona La vie en rose
Cankarjev dom
Ljubljana, 7. 6. 2010

sten izbor bolj in manj znanih, mlajših in nekoliko starejših talentov slovenske glasbene scene in dve tuji gostji, ki so v dveipolurnem programu oživili 17 Mojzesovih pesmi na zelo različne načine. Pesmi *Zemlja pleše* in *Stari lajnar* pa je ob klavirju zaigral in zapel tudi sam slavljenc. To je bil večer prenekaterih presežkov, v interpretacijskem smislu pa sta posebej zablesteli vse bolj uveljavljena pevka Azra Alibegić, ki je zapela pesem *Pravljica o sreči*, in mlada Nina Strnad z izjemno interpretacijo v slovensščini in angleščini prav tako izjemne skladbe *Med iskrenimi ljudmi*.

(Posebne interpretacije so nam ponudili nepozabni vokali Vite Mavrič (*Kje je tista trava*), Vesne Zornik (*Povabi me na luno kdaj*), Aphre Tesle (*Ko sva skupaj*) in Severe Gjurin (*Črni klavir*). Sepetove pesmi pa so z rahlo patino izvedli še Lado Leskovar (*Uspavanka za mrtev vago-*

FESTIVAL ŠANSONA, KI MU JE VREDNO PRISLUHNIITI

bunde), Radojka Šverko (*Vzameš me v roke*), energična Alenka Pinterič (*Kolodvorska restavracija*) in Jette Ostan Vejrup – ta je v danščini zapela znano uspešnico, ki v izvorniku nosi naslov *Brez besed* in se je svojčas zelo dobro odrezala na izboru za pesem Evrovizije.

Za drugačne različice Mojzesovim zimzelenih melodij pa so poskrbele skupine Kvinton (*Pismo za Mary Brown*), Tabu (*S teboj*), Eva Hren in Sladcore (*Sto majhnih nežnosti*), Ana Pupedan (*Party kot na sodni dan*) in raskavi Branko Završan (*Življenje*).

Medtem ko je Vita Mavrič skrbela za resen in tehten del povezovanja festivala zgod in melodij, je raztreseni Boris Kobal kot arhivar iz RTVS skrbel za nasmehe in vnašal elemente nepredvidljivosti v si-

cer tradicionalno, a vendar razgibano zasnovan festival.

Letošnji *La vie en rose* je bil v celoti nekaj posebnega, saj je bil ne le poklon velikemu slovenske popularne kulture, temveč tudi talentom, ki so in še znajo ustvarjati glasbo na svetovni ravni. Ponudil je kar nekaj presežkov, kar gotovo spravlja v stisko gonilno sila projekta Vita Mavrič, kakšen bo naslednji festival. Kajti kakovostni glasbi pri nas ni pisano življenje v rožah, mogoče v vrtnicah z obilo trnov. Vita Mavrič vztraja pri svojem boju z mlino na veter in potrpežljivim iskanju novih kakovostnih glasbenikov, povezanih s šansonom, in ne popuša, tako da vsaj enkrat na leto pripravijo večer glasbe, ki ji je vredno prisluhniti. In nabitno polna Gallusova dvorana je dokaz, da je veliko užes (e)ljubnih take glasbe.

ZDENKO MATOZ

Naravna in umetna luč v kontrastu ali sozvočju (Delova gverila)

V okviru festivala Svetlobna gverila so večeraj zvečer v Kranju odprli razstavo del, ki so nastala na delavnici Prima pošasti, na ogled pa bodo do konca meseca v rovih pod starim mestom. Mentorja delavnice sta bila Andrej Štular in Petra Stare, njena posebnost pa je razstavni prostor – skrivnostni kranjski ro-

vi, zato je bila tema projekta izdelava podzemnih bitij. Prima pošasti so človeške ribice, netopirji, jamski pajki, miši, črvi ter druge prave in domišljjske živali našega podzemlja. Pri festivalu sodelujejo tudi Delovi fotografi, ki v mestu iščejo nove luči. J. Š. A.

Garfield odslej tudi na Delovih kulturnih straneh

Wikipedija, torej spletna enciklopedija, je pri opisu Garfielda, priljubljenega stripovskega junaka, ki ga je likovno in karakternostno osmisli Jim Davis, kratka in jedrnata: »Garfield je izmišljen lik, ki je nastopil v stripovskih, filmskih delih in risankah. Njegova značilna podoba je debel oranžen maček, ki precej lenari in nerga svojemu lastniku Jonu.« In kratak opis zadostuje, Garfield je že več desetletij priljubljen lik ne samo pri bralcih stripov, temveč tudi pri vseh tistih, ki imajo radi duhovite in jedke komentarje o življenju, in tudi pri filmskem občinstvu, saj se je preseil tudi na filmska platna.

Toda v nasprotju z Garfieldom, ki se mu zdi še pretegniti v postelji pravi napor, Jim Davis v zadnjih desetletjih ni sedel križem rok. Z izkušnjami v oglaševanju se je lotil promocije svojega izdelka in kmalu porabil več časa za trženje kot za risanje stripa. Mačka je opremil z lastnostmi, ki so značilne za ljudi (lenoba, prenažiranje s hrano, cinizem ...), ter mu podaril pripadajočo biografijo in življenjski pro-

stor. Mačkovo življenje se je tako začelo v italijanski restavraciji Mame Leone (med pladnji lazanje!), kmalu zatem pa mu je streho nad glavo ponudil Jon, ob Odieju, ščenetu omejenih intelektualnih sposobnosti, enemu od glavnih likov stripa. Trojica je kljub nenehnemu Garfieldovemu nerganju postala nerazdružljiva, njihovo življenje pa so občasno popestrili še drugi liki. Garfield skratka velja za najslavnejšega mačka na svetu. Leta 1978 ga je ustvaril Jim Davis, danes pa stripe o njem objavlja več kot 2400 časopisov po svetu in prebere jih več kot 200 milijonov ljudi na dan. Garfield je po zaslugi prevajalca Borisa Permeta, odgovornega urednika založbe Graffiti, spregovoril tudi v slovensščini: založba pripravlja izdaje 12 knjig s 1500 stripi, prvi dve pa sta že v knjigarlah: *Garfield na dopustu* in *Garfield je zakon!* Garfielda v Permetovih prevodih bomo v prihodnjih mesecih gostili tudi na Delovih straneh kulture. Na branje! J. Š. A.

Garfield

